

M Ä R G O T U S

Roosi Reijo: näe luulõt piaaigu egäl puul ja egäsugutsin olõmiisin

Kullanõ süküs om periselt käen

Sõbõr, kas tiit, et süküs om tulnu, om olnu mõnigi üü joba külm...

Jah, süküs om periselt käen. Inämbüs puid omma lehe vallalõ lasknu ja maa paistus vällä sääne, nigu katnu tedä kõllanõ-rohilinõ-verrev-pruun põrmandurõivas. A pia lätt kõik valgõs, simunapäävä aigu jo kõrras lätiski.

Om hingiaig. Vanastõ käve seol aol sandi maad pite. Sandin käümist om kõüdet edevanõmbidõ ja näide hingiga. Märdukuun tulõtami inämb miilde noid, kiä mi mant är lännü.

Õdagu omma pikä ja pümme. Esieranis päält kellä tagasi vüündiao pääle käändmist. Välän tohkõndamist tulõ no veidemb ette: kiä tuu iks külmän ja pümme midägi tetä taht. A tuu ei tähendä, et piät kõik pikä õdagu telekat kaema. Säändsel aol om hää võtta juturaamat kätte. Ja viil parõmb, esi mõni jutt kirotä. 20. märdikuu pääväni saa Uma Lehe jutuvõistlusõlõ juttõ saata, nii et kiä viil kirotanu ja saatnu ei olõ, võtkõ plaani!

Tulõva nädäli saa hariligust inämb võro kiilt kah kuulda, näta ja kõnõlda. Tuu and egäleütele hää võimalusõ uma hindätiidmise üle märgota. Hääd võro keele nädälit!

RAHMANI JAN,
Uma Lehe päätoimõndaja

UMALEHT

Tulõ vällä egä katõ nädäli takast neläpäävä.

Toimõndusõ aadrõs: Tartu 48, 65609, Võro liin

E-post: info@umaleht.ee, tel 78 222 21

Kodoleht: umaleht.ee

Molvihk: facebook.com/umaleht

Päätoimõndaja:

Jan Rahman, tel 56 922 841
jan@umaleht.ee

Abitoimõndaja:

Kaile Kabun, info@umaleht.ee

Keeletoimõndaja:

Laivi Org, laiviorg@gmail.com

Latsinuka toimõndaja:

Mariko Faster,
latsinukk@umaleht.ee

Uma Lehe toimõndusõ kolleegium:

Tiia Allas, Külli Eichenbaum,
Aapo Ilves, Kaido Kama,
Ülle Kauksi, Rainer Kuuba,
Evar Saar.

Välläandja:

SA Kultuurileht, kl.ee

Tellmine: Express Post AS, tellimine.ee, tel 617 7717

Tõsõ kundi otsast

Ettevõtja PINDMAA AIGAR märgotas tan ilmaasju pääle tsipa tõsõ nuka alt, ku hariligult kaema harinu oltas.

Vallalõlaskmisõ vaiv

Mõnikõrd tulõ armsas saanuist tegemiisist vallalõ laskõ. Ku tunnõt, et mõni asi sinno inämb elon edesi ei vii, tulõ lõpõtamisõ otsust tetä. Mul um olnu niimuudu paari spordialaga.

Tuu olf uma 30–40 aastat tagasi, ku ma võti perämäst kõrda Tartu maratoni numb-rõ kaalast ja mõtli, et inämb suusavõistlusõl ütlen ei tii. Ei olõki võistlõnu.

Seo aasta tei otsussõ, et ma ei lää inämb golfivõistluisilõ. Golf miildüs mullõ iks ja ku mõni sõbõr mängmä kuts, lää hää meelega ja kutsu esi kah sõpru ütlen, a inämb ei võistlõ.

Ärtundminõ tullf Pärnun ütlen võistlusõl. Olli harotanu ja olf tunnõ, et pall lindas häste. A võistlusõ hummogu es olõ inämb hääd tunnõt seen. Mängun tullf ette mitu vipõrust, miä veivä taipamisõ mano: nüüt um mul golfivõistluisiga kõik.

Perän tuud otsust ja mängu jaluti mõtsa vahel tiid pite golfimaja manu ja mõtli hindäette. Mõttõ lätsi säänest rata, et kuis niimuudu saa ütten asja perrä jättä: olõ nännü vaiva, tennü kõvastõ tüüd, kulutanu väega pallo umma vapa aigu ja rahha tuu pääle, et palli lindama

saia. A tõsõst külest, olõ joba 66aastanõ, miä tähendäs, et kihä ei mõista inämb niimuudu oppi nigu noorõn põlvõn. Ja mullõ tullf miilde üte hää sõbõra manitus, et vanan iän saat tegeldä õnnõ tuu spordialaga, midä noorõst pääst olõ tennü. Noorõlt jääs egä liigutus, mis tiit, miilde ja tuu um meelen elo lõpuni. Niimuudu tiit, miä või sullõ vika tetä ja tuud kah, kuis hinnäst kaitsa ja tohtõrda.

Nii otsustigi, et spordin proovi löüdä inämb aigu uma meelusspordiala tsihiotsmisõ jaos. Andsõ nõunolõgi olla järgmäds kats aastakka kah orienteerumislõdu president. Mullõ tege väega rõõmu, ku näe väiksit latsi, kiä tahtva tsihiotsmispunkti man piiksuta. Vai ka veteranõ MM, ku näe 95- vai 100aastaisi mõtsan jalutaman. Tuu tege mullõ pallo rohkõmb rõõmu ku mõtõ, et ma es saa golfipallilõ pihta, ja sõs olõ tuuperäst egä kõrd pääle võistlismängu vihanõ.

Vahel tulõ sisseharinust vallalõ laskõ ja tetä tuu asõmõl periselt rõõmu pakvit asju. Noid, miä avitasõ esihinnäst ja ummi ligimäidsi, miä avitasõ olla rõõmsa tuu üle, et meile um elo antu ja mi saami seod ello ellä.

Roosi Reijo om nuur kiränik, kinkal om ilmunu kats luulõkoko. Noist perämädsen omma kõik luulõtusõ Laanõ Triinul ümbre pantu ka võro kiilde. Katskeelidse kogo mõtõ tullf Roosi Reijolõ tuust, et tä esi om Eesti ja Soomõ juuriga, tuu man ka katõkeeline ja -meeline. Saami Reijoga tsipa tutvambas.

Kiä Sa olõ, Roosi Reijo?

Olõ kiränik. Parhilla opi ma Helsingin rahvaulikoolin psühholoogiat ja sotsiaaltiidüisi. Ku om vapa aigu, käü Taľnan, jalota vai tii väiku kohvipausi. Olõ vällä andnu kats luulõkoko, «kured kotkad kajakad» ja ildaaigu eesti- ja võrokeelidse kogo «tere kas tohib / tere kas võisõ».

Paistus, et katsikidentiteet om Su perisosa. Kas om nii?

Jaa, tõtõstõ. Eesti-soomõ katsikidentiteet om mu egäpäävä elo alus. Tuu tähendäs, et ma mõtlõ, kirotä ja kõnõlõ egä päiv nii soomõ ku eesti keelen.

Määne olf edimäne luulõtus vai tekst, mille kirotit?

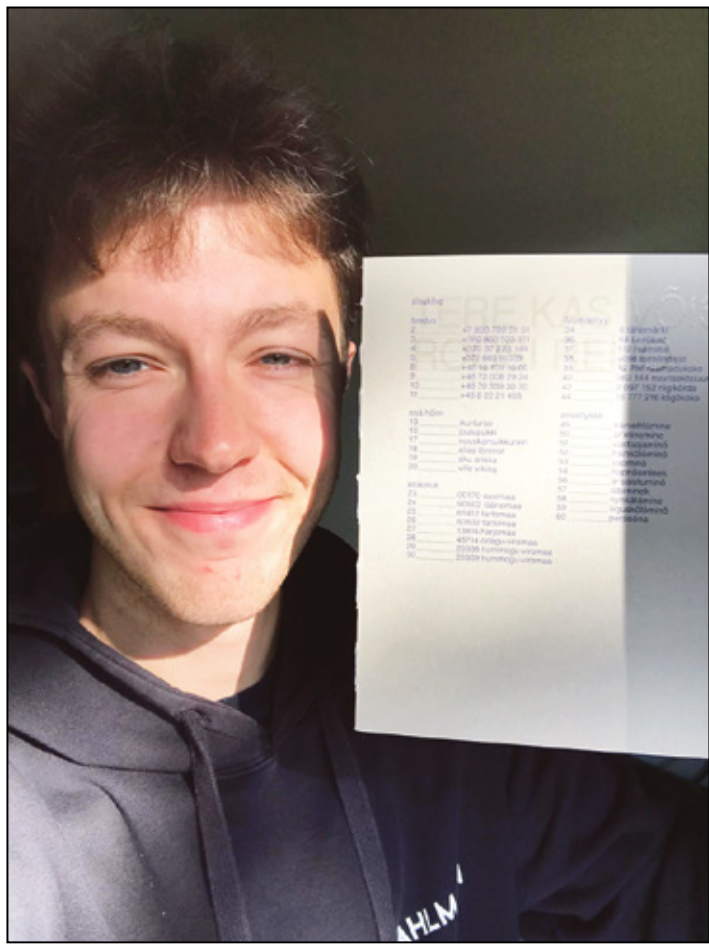
Edimäne luulõtus, mille ma kiroti, olf kuvvõaastadsõn kirotõt soomõkeeline riimilulõtus. Seo olf ütest mustast kassist, kiä sei üüse hiire är ja lätõ rahumeeli magalõ.

Su luulõkogo «tere kas tohib / tere kas võisõ» om poolõn jaon võrokeeline. Mille teit säändse otsussõ?

Tahtsõ väega, et mu raamat olnu katõkeeline, selle et ma esi elä katõkeelitsen maailman. Võro kiilt ma küll pruugi-ei, a et Võromaa om mullõ iks lähküne ja et võrondaja Laanõ Triinu lätõ tõlkmisõ mõttõga huuga ütlen, sis nii tä lätõ.

Määndse omma Su luulõtusõ? Kost nimä tulõva?

Mu luulõtusõ omma, ku määndsegi abstraktsõ keskmädsega võrrõlda, rütmilid-

Roosi Reijo uma värski eesti- ja võrokeelidsõ luulõraamatuga.

se ja proosaligu. Ma kirotä egäpäävä silmäpilgõst, miä määndselgi aol omma ette tulnu ja ilosas muutunu. Proovi kirotä egä päiv midägi, miä hoit mõtõ mõnusalõ lämmän. Näe luulõt piaaigu egäl puul ja egäsugutsin olõmiisin.

Proovi lukõ tsipa kõkkõ, a perämädsel aol olõ lugõnu inämb populaartiidüst ja kooli peräst ka sotsioloogia ja psühholoogia opikit. Linkujõst tulõva miilde Jules Verne

Ku tähtsä om Su meelest kirändüs täämbädsel pääväl, ku inemiisi lühküaolist tähelepandmist tõmbasõ sotsiaalmeediä ja muu sääne?

Mullõ paistus, et sotsiaalmeediä ja edenev tehnoloogia ülepää andva kõrrast inämb võimaluisi multimeediä luumisõs ja vahtsidõ multimeedidumidõ sündümisele. A lõpus om kirändüs iks seo, miä suurõ vooluna seod kõkkõ kand. Egä film, egä disain, egä luudu teos metaversumin nakkas iks sõnust pääle.

Midä Sa esi loet ja kiä omma Su iinkujo kirändüsen?

Mi autoreisi mõnusa tai muusikaga omma veenü minno väega pallõdõhe põnõvihe paikohe. Põhilidsõlt käümi umma kodoprovintsi Kancanaburit piteh, miä om Tai õdagujao ja om siin üts suurõmbit provintsõ.

Seo om ka turistõ siäh populaarnõ tsihtkotus. Siia tuldas kaema mõtsikut luudust ja imeilosit viisadangit ni mõno tundma liina huulidsasõõgist ja armisist väikeisist sõõgikotussist.

Üts mu miildejäävambit käüke om olnu mi reis Lõuna-Taihtõ ja tuust tahassi pikembält kirotä. Nimelt olf mu vaihtusesäl joba kavva aigu plaanilh sõita Tai lõunajakko, et minnä küllä umalõ esäle, kiä pidä väikut rõivapuuti üteh armsah tsilfokõsõh liinah. Ja et

haihkõlõminõ

kõik tä naasõ' olli' tandsja'
tä esi' es tandsi' ilmingi, tä
peläs ja himost tuud, miä tedä
näide poolõ tõmmas, tä es tunnista
tuud hindäle ilmingi, a tä perämäds
segi' haihkõlõmisõ' hengässõ' armupalangun är'
sõs, ku naanõ tandsuplatsi pääle sai,
tekk niisama paar tiiro

Roosi Reijo luulõtus kogost «tere kas tohib / tere kas võisõ».
Võro kiilde pand Laanõ Triinu.

ja Antoine Saint Exupery. Ma ei tiiki täpsele, mille, a näide kujotaminõ paistus ollõv vee-reldä ja teema sisse hüppamine üts kimmäs ja sükäv tsukõlus.

Kohe Sa esi kiränikuna tahat jõuda? Kas kirändüs lupa kiränikul är ellä?

Jaa, kiräniguna saa tävveste kinäste är ellä, selle ma ka esi olõ parhilla põhitüüt kiränik. Tei seo otsussõ ildaaigu pääle tuud, ku sai arvo, et ma olõ ülevarvo päähääkääntäv tuu jaos, et tetä tüüd, mink takan ma mõtõ ei näe. Hüppamine tundmalda paika olf hiidütäv, a tasusi hinnäst är. Õkva tullf egäsugudsõ võimalusõ kiränikuna är ellä ja vahepääl esiki parõmbalõ ku palgatüüga. Esi ma tahas aastidõga jõuda saisu, kon ma saanu kirotä, min-kast taha, nii pallo, ku taha, ja nii kipõstõ, ku taha. Vai olla lihtsäle loomingulidsõlt vaba.

Kon ja kuna Võromaa rahvas Sinno näta saa?

Minno või näta 11. märdukuul kell 13 Võrol Rahva Raamadu poodin, kon ma näütä võro keele nädäli kavan umma luulõraamatut «tere kas tohib / tere kas võisõ».

Küsse RAHMANI JAN

Lõuna-Tai reisi alustus

Mu vaihtusperre man om umbõlõ äge tuu, et mu vaihtusesäl taht alalõpmalda reisi, vahtsit kotussit kaia ja tuuläbi mullõ paigapäälst ello näüdädä, et ma saanu teedä, kuis inemise periselt eläse ja ummi egäpäävätsit toimõnduisi tegevä.

õkva olf koolih pikk vaihõaig, midägi Eesti suvõvaihõao muudu, miä kest kokko puul-tõist kuud, sis pruuksõmi hää võimalusõ är ja võtimigi pikä reisi ette.

Varra hummogu, ku väläh olf viil kottpümme, tullimi sängüst üles, vidimi hindä ja uma kotikobina auto pääle ni alostimi katsasaa-kilomitrest sõitu, et jõuda õdagus Thung Songi provintsi, koh vaihtusesä esä eläs.

Autoaknõst palmipuustanduusi ja kavvõh sinetävit mäki kaiõh lätõ sõit nigu lupsti ja ollimigi tsihtkotussõhe peräle jõudnu. Meile juusk handa liputõh ja naaratõh vasta väiku armsa valgõ pini Prooton, kiä olf mi tulõgi üle no nii lõpmalda õnnõlik.

A ma olli vaest viil õnnõlikumb, ku löüds majast vana, a tävveste kopõ sünteka. Väiku vele silmä lei kah helkämä ja nii mi naksigi õkva luuma neläkäemuusikat, minkast tullf vällä nii äge improviseering, et meil mõlõmbal suu vallalõ vajjo.

Vaihtusesä sai uma esäga kõik kavva oodõdu jutu är kõnõlda ja nuurusaigõ miilde tulõta, nii et järgmädsel pääväl jätsemi klavõri, väiku Prootonni ja sõbraligu perrerahvaga hüvaste ja lätõsi edesi, selle et pallo käümäldä kotussit uuf meid viil iih.

Edesisist seigelüisist, kristallselgeh viih snorgõldamisõst, salaperätside mõtsikidõ saari pääl käümisest ja kasvosõõgifestivalist kirotä ma joba järgmädsch kiräh.

Mõnistõ Mehkari kolmkümmend!

NÕLVAKU KAIE

Mõnistõn om laulmises ja tandsmises, pillimängus ja näitemängu tegemises kokku käütü ammu enne tuud, ku rahvamaja valmis sai, ja tuustki om päält katsõkümne aasta.

Om ollu vääga häid ja vähä hõelambõid aigu, aga õks om vasta peet ka sis, ku tunnus, et enämb kuigi ei saa.

Üleminevõ puulpäävõ petti umma kolmkümne aasta juubõlit rahvamaja laulu- ja tandsurühmõ, kel nimes Mehkari. Aastõid om tegijeil hennel küll enämb, a kimmäde omma naa rahvakultuuri sisen kasunu, taad henne umas pedänü ja üten tennü jo latsõst pääle.

Pidu olf aus, pillimängu ja kohvilaua, laulu, tandsu ja uhkõ tordiga. Külälise Antslast, Harglõst ja Varstust aviti sünnipäävälatsil laulda ja tandsi. Mehkari esi näüti kah, et omma nii ütte ku tõist kõvastõ oppinu. Tandsjaid koolitas ja utsitas Veberi Liilia, ja tuul, et lauluansambli sõna selgelt ja joru julgõlt, aga pääsi, täpselt vällä tulõ, hoit kõrva hoolõga pääl Kuslapi Marin.

Paeglise Aili, eluaig-nõ kuulmeisteri, kiä harinu

NÕLVAKU ÜLO PILT

Mehkari kandva ette laulu Mehkamaast, näid tugõ laulu ja lõõtsaga Laube Kadri.

asju ajama ja tõnõkõrd tõisi veidü takast utsitama, olf uma muusikainemiisist poja Janeki ja Janari pihmes kõnõlnu, et naa tandsmise ja üten laulmise tugõmises pilli mängmä tullu. Nii es jää vaikus saali saisma ja pidutunnõ olf kõik aig olõman.

Minevõ keväje otsustõdi korgõmbalt puult, et Mõnistõ rahvamajalõ enämb juhatajat vaija ei olõ. Aga Rõugõ valla kultuurikõrraldaja Palli Aigi tull sünnipäävälatsilõ toes,

juhat esinejaid sisse ja vällä ja ütelf häid sõnnu.

Om suur õnn, et tüüle om jäet maja pernanõ Taitsi Terje. Mehkariil olf kimmäs tunnõ, et tä nii-üldä tagalat kindlust, laudu säädi avif ja kohvi kiif.

Rahvamaja viimane juhataja Laube Kadri tull õnnõ suvuma, lõõts üten. Ta mänge ja laulõ mitu illust luku ja tugõsi Mehkamaa laulu ette kandmist. Taast om saanu Mõnistõ rahva uma hümn. Tull mõtõ, et ku Mõnistõ kooli oppaja

Türgi Linda ja Kallioni Sigrig taa laulu päält 30 aastat tagasi tekki, kas naa võisõ arvada, et tulõ aig, ku mi inemiisil taad kuuldõn vesi murhõst silmä tükis.

«Mõnistõ kandi kultuurielu sais kimmäide juuri pääl, ja nuu juurõ omma sügävõl,» ütelf Kadri, kiä nii, nigu vääga palu Mõnistõ ja lähkümba kandi inemise, mitma põlvõ takka kohalik.

Lutumat peat, et tulõva ka paremba ao. Ja et tuu vääga

imelik ütlämine koskil kauõmban ja korgõban, et kaugõ naa memme laulva ja tandsva ja et peräst naid ei olõki nigu medägi, tões ei saa.

Kuslapi Marin jo võtf kätte ja ai kokku lauluansambli, konh päämiselt noorõ imä, aga ka mõni nooruslik vanaimä. Küll naistki konagi memme saava, kiä õks kuun kävvü ja laulda tahtva. Mi kõik saami jo egä päävõga vanõmbas. Nuu kah, kiä rahvakultuurist ega rahva kultuurist suurt ei pea.

Kats nädalit rassõt haigust

Tükk aigu jo kannahiti kõtuvallu ja siitmine olf kõrrast är. Süvvä kah es saa häste.

Ütspäiv sai mul tuust kan-nahtamisõst viländ ja lätsi EMOhtõ. Sääls tsilgutõdi, vöeti proovi ja tetti egäsugutsit uurimiisi. Kõgõ kimmämb olf kompuutri vastus, kon viga nätä. Siist ja säält olf viil paar vähämbät vika kah vällä tulnu ja sis saiõgi diagnoosi: halvaloomulinõ kasujahädä. Katõ nädälõ peräst pidi viil tettä-mä sondiga soolõ seestpuult kaeminõ.

Tulli kodo ja mõtli: egäs midägi, ku om, sis om. Ma kah haigõmajan tüül olnu ja vöti asja rahulikult. Olõminõ olf

pääle tsilgutamist parõmbas lannü ja võinuki rahul olla, a kos sa saat. Egä tükü ao takast tull jäl tuu kassuvhädä diagnoos miilde.

Samal päävõl helist mullõ perämäne tüüandja ja kutsõ tüüle. Ütli tälle, et mul olõ õi prõlla mõtõt tüüd tetä, selle et mul sääne viga man. Tüüd tetä mullõ miildüs. Vanan iän om tuu suur õnn, ku viil meelen peetäs ja tüüle kutsutas.

Olli paar päivä herevil. Kolmandal päävõl mõtli, et taa iks tõsinõ asi, nii vöit är kah koolda. Naksi ummi matussit kõrraldama.

Tuhri kapi läbi ja otsõ rõiva valmis. Mul üts illos rohiliidsi litritega must kleit, midä ma ei olõ viil kunagi sälgä pandnu, kuna ei olõ nii pidolist olõngit

olnu. Mõtli, et surm om kül nii pidolik asi, et sinnä tä kõlbas. Inemine pases siist maisõst murrit täüs ilmast är puhkama, nigu paradiisi.

Sis kiroti valmis hüvästjätükirä, mis ette lukõ. Saiõ tõnõ kolm lehekülge pikk. Ega eletü kah joba pikkä aigu – olf, millest kiroti. Iks latsõpõlvõst, kooliaost, tüüst ja umast perrest. Es saa kuigi nimmamada jättä ka aukirju ja tunnustuisi, mis elo joosul saadu. Ega noid ilma miildetultõtamisõlda niginii inämb kiäki ei mälehtä. Sis viil latsist ja latsõlatsist. Palssi näide käest andis, et mul ei olõ näide jaos nii pallo aigu olnu, ku vaia olõssi olnu.

Sis vahtõnõ murõ. Kes tolõ kõik ette lugõ? Sugulaisil ei passi ja peris võõrast ei

taha. Käve ildaaigu ütelf matu-sõl, kon lugõja hällüf toda vähäütlevät juttu edesi ja tagasi, et aigu täüs saia. Ei, sää-nest nämmütämist ma vällä ei kannahatasi.

Turgahf miilde, et mul üts juristiharidusõga tutva, kes esi kah kirotas ja luulõtas. Tä kõlbasi väega häste lugõjas. Kiroti sis tälle pikä kirä umast olokõrrast ja tahtmisõst. Õn-nõs olf tä tuuga nõun ja mul saiõ süä rahulõ. Peräsõna lõpu kiroti viil latsilõ, kuis ja kohe matta.

Saanu tuu suurõ kirätüuga ütele poolõ, lätsi järgmäne päiv aida ja naksi viimätsit süküs-tõid tegemä. Korsõ ubinit ja kraamõ kasvumajja. Vöti lille-siimnit kuioma. Mõtli, et vast ma iks viil keväjani elä ja jõv-

va aiavilä ja lilli maaha panda.

Nii toimõndõn saigi kats nädälät täüs ja lätsi haigõmajja soolõ-uuringulõ. Minno panti magama ja ku ma üles virgu, olf kõik joba tettü. Tohtri tõid mullõ paprõ, kon must valgõl kirän, et määnestki kasujat es leütä. Egäs juhõs vöeti viil proovitükk, mille vastust tulõ mitu nädälit uuta. Olõnõma-da tuust vastussõst om mu süä rahul. Ma saiõ taa katõ nädälõ joosul kõik tundõ läbi ellä: ummi matussit kõrralda ja hinnäst veidükese halõtsa kah. Kõgõ rohkõmb um mul kaõ tuust, et ma tüükotusõst ilma jäie.

Hää viil, et es nakka euta-naasiat kõrraldama.

URMI AILI

Priinime lugu

Rubriigin kõnõldas perekunnaninimi periolõmisõst ja tähendüsest.

Küünal

Seod nimme kand Eestin 36 inemist. Tegünemise kotusit om viis, a päämidselt om alalõ püsünü katõ Võrumaa kotussõ priinimi. Vahtõn kiräviien kujul *Küünal* naati taad nimme kirutama umbõs 20. aastagasaa alustusõn.

Kaagri mõisan Kanepi kihlkunnan panti joba 1809. aastagal seo nimi vanan kiräviien kujul *Künal*. Nime saaja olli viis velle ja imä Kovata talun, tuus aos jo koolnu Kovata Kustavi perekund.

Koigu mõisan Urvastõ kihlkunnan panti 1820. aastil sama nimi *Künal*. Nime

saaja olli katõ (joba koolnu) lelläpoja, Kõrtsi Jaagu ja Kõrtsi Kristo latsõ, elukotussõs Koigu kõrts, mink asõnd nüütü viil Koigu ristiti pääl mäletedäs.

Sama nimi panti ka Väiku-Ulila mõisan Puhja kihlkunnan, nime saajas olf Lõmmike (*Lõminke*, *Lõmmike*) talu sulanõ Jaan perrega. Keriguraamatun kirutõdi *Künel* [küünel]. Jaani pojalt latsi es olõ ja tütar lätõ mehele, nii et nimi kuuli vällä.

Kivijärve mõisan Laiusõl sai priinime *Künal* lāsanaanõ Mari, timä olf hingelugõmisõ perrä 90 (!) aastakka vana, timä tütar Tiiu 58, nii et tuugi nimi edesi es lää. Ka Seidla mõisan Järvamaal sai priinime *Künal* ütsik naistõrahvas.

Kallasmaa Marja om Eestti perekunnanimeramadu käsikirän kirutanu, et seo priinimi tulõ lihtsalõ sõnast

küünal : *küünla*. Nii paistuski taa olõvat. Võru keelen om seo sõna *küünal*, umastavan *küündle*. Võimalik om üldä ka lühkü *ü-ga*, *künnäl* : *kündle*. Umastava käänusse kuju om väega lähkün taa lainsõna kujulõ lainuandjan keelen, midä muinasnorra varjantsin (tuhat kooni viis-sada aastakka tagasi) om kirutõt *kyndill* ja muinasroodsi varjantsin *kyndil*. Soomõ keelen om sama sõna *kynttilä*, põhäsaami keelen *ginttal*.

Ka vanan Skandinaavian olf seo sõna lainsõna, ladina keelen om jo *candela* 'küünäl'. Alamsaksa kiil, midä Eestin keskaol rohkõmb kõnõldi ku ruutslaisi kiilt, seod sõnna es laina, kukki tundõsõnna *kandelār* 'kandelaaberi, küündlekandja', ladina sõnast *candelabrum*.

SAARÕ EVAR

Sulbi külätiaatri esindüs Tuneesiä ello ja luudust kaeman. Edimält kävemi Djerba saarõ pääl maailma kõgõ suurõmban krokodillikasvandusõn. Säält olf päält 650 krokodilli. Nuu kaiva meid suu ammulõ. Perän tull vällä, et näile om innegi inemist näudätü, suu oliva ammulõ termoregulsiooni peräst.

Reisi tõõsõl poolõl lätsimi Atlasõ mäki mano berberi elokombit kaema ja Sahara kõrbõhe kaamlitõga matkama. Berberi eläse seoniaoni mäeküle sisse kai-võtuin mulkõn, a seen omma sama mugavusõ nigu meigi. Õgast mulgust kaiõ vällä satelliidipann ja kraanist tull puhast vett. Meil toda vett juuva es lubata, selle et mi kõtt ei olõ tuuga harinu.

Sahara kõrbõt näimi kaamli säälst. Õgaüts sai uma kaamli ja pidi toolõ sälgä ronima. Kaamli jaotõdi kaalu perrä, tuuperäst hõigas paiklik kaamlikarus mi Aivarilõ, et tälle om XXL kaamli.

Kotusõpääline kiil olf kah väega lihtsä. Näütüses mi keelen «Tere hummogust!» om näide keelen «saba all hiir». Vai vähämbält niimuudu taa tundu.

SAAMO AIRIKA

Russowi kroonika

PULGA JAAN lugõ Balthasar Russowi Liivimaa provintsi kroonikat ja märk, midä säält kõrva taadõ panda.

5. jagu Mõnõ paralleeli täämbädse aoga

Poola kuningas võtsõ Liivimaa asja tõsitsõlõ ja 1582. aasta 15. jaanuaril tetti rahu, kon vinläne ütelf Liivimaast Poola kasus vällälõ. Kuna Poola sai nüüd võitja au hindäle, tulõtas Russow miilde, määnest vaiva ja kullu olf ruutslaisil Liivimaal ollu ja kõik tuu vaiv lätõ näil vasta taivast. Seokõrd. Peränpoolõ es lähä, aga sis es olõ Russowit.

Päämine tarkus kõrva takka pandmises om tuu, et Eesti- ja Liivimaal lõvvüs toetajiid ega-lõ suurvõimulõ. Nii olf tuu 16. aastasaal, nii om ka täämbä. Ega tuu es olõ juhõs, et las-kurkorpõsõn ja Waffen SS-in olf mehi pea võrdsõlt. Mis om säändse asja süvõpõhjus, tuud võinu targa mehe viil uuri, aga ma näe ka ilma kroonikata, et Eesti rahva üttesulatamine om nõrgas jäänü. Mis teguri sulatava ütte näütüses muinasmaakondõ? Sõa, kon mõni külä (terve maakond) rahvast peris puhtas tetti. Sis asutiva tühä maa päämiselt naabri. Kuigivõrd tulõva arvõlõ ka rüüv-käugi. Naisi jo es tapõta, nuu vöeti hindäle. Vahtõmbal aol olf hää sulataja (integraator) korõmban koolin praktiseeritäv sund-tüülemäärämine, aga tuu aig jäi lühükese.

Mis putatas viil 16. aastasata, sis ülembrahvas olf õigõ mitmast riigist peri ja kui imä-maa umavahel kakliiva, mis sis tahta vaesõst kolooniaist.

Viimätsel aol om muudu lannü «tühistamiskampaania». Nuu, kiä vasta porisõsõ, lülitedäs ütiskonnast vällä. Ihu jääs küll vabadustõ, aga suu om näil lihtsält moodu peräst vai süümises. Aga kroonikast saava nimä kimmäst tük: üte kamba ülembvõim ei kesta meil kaua. Ja kui tulõ võimumuutus, kolitas ruttu võitja poolõ üle. Säändse mi olõmi. Õn-nõs mitte kõik.

Üts huvitav paralleel tulõ vällä sõatehnika kotussõ päält. Suurõ rassõ kahuri (ilmselt kal-li kah) es päse inämb liikuma, kui joba paar päivä paduvihma olf sadanu. Tulõ miilde, et Ukraina sõan olf tuusama probleem suuri tankega, kuigi tii omma vahepääl (16.–21. aastasada) hulga parõmbas tettü.

Pulmakombõ omma seo ilma aigu määndselti kujul õks olõman ja vana põhi paistus vällä. Esiasi, pallukõsõ om tuud rahvast, kiä noid vannu kombiid hindas. Selge tuu, et piiri peat alati pidämä. Sõogi põrmandulõ pilmine om mullõ alati vastik ollu. Tulõ miilde, kuis minnu vieceastasõlt sunniti viitsa ähvårdüsel süümä põhjakõrbõnõt riisi-piimäsuppi.

Asi, millest kroonikan sõnnagi ei mainita, om ehalkäük. Kuigi parembrahvas säänest asja es harrasta, võinu talupoigõ pastori-herr mõnõ sõna asjalõ pühendä. Ilmselt kuulu tuu teema noidõ hulka, millest ei tohe mõtõldagi, ammuki sis kirjä panda.

Lugu lätt edesi.

Kink puult vai kink vasta?

PLUMANNI KAJA-RIINA

Ma olõ umma Piitret tundnu jo 58 aastakka, a mõnõ jutu, mis ammu kuultu ja mis jo unõhtu- nu, tulõva mõnikõrd vaht- sõst miilde.

Mu vanõmba ja tõõsõ sugulasõ puhkasõ Võro ja Vahtsõliina surnuaial, a timä imä tädi ja mi tütre- kene omma Talnan Rahu- mäe kalmuaian. Sääl om meilegi viil platsi pääl ruumi. Nüüt märdikuun, ku om hingiaig, palotõ- das sakõmbalõ haudu pääl kündlit. Piitre pand kündle iks kõrvalplatsi pääle kah, Lehola mam- milõ, kiä elli Nõmmõl mu tulõvadsõga sama maja allkõrra pääl.

Tuu pääle tull mul miilde, et innembä olf tä Lehola mutist kõnõlnu ku ütest kaibupunnist, kiä olf timä vasta võlssi tunnistanu.

Lugu juhtu 1949. aastal Nõmmõl Rahvamaalõva uulit- san ütten ilosan eestiagsõn majan. Umanik ja pallo tõi- sigi olliva säält jo 1941. aas- ta juunikiudutamisõ aigu är Tsiherihe viidü ja majja olf elämä pantu mitu Vinne sõa- väeläse peret. Kuna Piitre esä olf jo viidü vangilaagrihe, es julgu majaelänigu tuu vasta kõnõldagi.

Üte vinläisi pere lats Valeri tahtsõ iks hindäsugumaidisiga mängi ja nii tä sis käve Piitre

REIMANNI HILDEGARDI TSEHKENDÜS

ussõ takan kraapman. Tuu es miildü Piitre imäle. Sis tull Va- leri aknõ taadõ, pruuvsõ palliga aknõlõ pihta saia, a tekk hoobis allkõrra Lehola mamma aknõ katski.

Kõik joosiva klaasiklininä pääle vällä ja mis ti arvati – süüdläses tetti Piitre, kiä sai trahvis kodoaresti.

Majaelänigu näivä, et Valeri esäle käve õdagidõ iks Pobe- da-auto perrä ja vei tä tüüle – inemiisi kiudutama. Kõik olli hirmul ja pelksi.

Suurõ maja keldrin, koh hoi- ti küttepuid, nakaş Piitre pere boksist puid kaoma. Sis ku Piit- rel kodoarest otsa sai, olf Vale- ri jälki ussõ takan. Näil olf iks poiskõisi jutt ja jalgpall. Valeri tõmmaş uma esä takast püssä- rohto ja nii nä tsusksi tuud puu- halgõ sisse puurituhe mulku. Ütspäiv käve majan kõva pauk. Niimuudu saadi tiidä, kiä tuu puuvaras olf. Ahi ja lämmä- müür olli kah katski.

A tuu pääle es julgu Lehola mutt kõssatagi. Suur osa inemii-

si ei julgu võimumihiile vasta naada. Hirm om suur ja ei ju- lõta tõtõ vällä üteldä.

A tunnus, et Lehola mam- mi kahitş umma tuukõrdsõst poiskõsõlõ aknõlahkmisõ süüs pandmist. Piitre olf 15, ku tä imä kuuli. Mis tuu lats nuist havva- platsi saamiisist ja matmiisi kõrraldamiisist võisõ tiidä? Le- hola mammi tahtsõ vast uma kurjusõ ja valskusõ hääs tetä ja ai nuu aşa esi kõrda. Tuuperäst mi hoiami ka timä hauda uma platsi kõrval kõrran.

Esäpäävä äpärdüs

Minevä aastak peeti meil märdi- kuun koolin esäpäivä. Tuul pu- hul kutsõmi esä kuuli ja võtimi näidega ütten tüütarrist ossa.

Inne saali minekit andsõ oppaja meile lipukõsõ kätte. Lipuvärmi perrä anti kõigilõ teedä, määndsen järekkõrran mi tüütarri läbi tegemä nakkami. Kokko olf neli tüütarrõ: roboo-

tika, sport, söögitegemine ja laul-tands.

Ku ollimi esäga söögitege- mise opitarrõ lännü, juhtugi tuu äpärdüs. Sääl opati viguri- ga võiuleepv tegemist. Tuu tä- hendäs, et näütüses vorstist ja kurgist saa leevä pääle näo vai mõnõ muu pildi tetä.

Ku oppaja olf meile kõik är seletänü, kuis ja midä tetä tulõ, lätsi ma võiuleepvakraami

võtma. Esä ütelf, et võtku ma leevä asõmõl harilikku saia. Nii võtigi ma saia ja lätsi esä mano tagasi. A ma es panõ tähele, et olli kogõmada võõ- ra mehe mano lännü, ja küsse timä käest: «Issi, kas seo sai kõlbas?»

Võõras miis kai minno imeli- gu näoga. Ütli kõrraga, et pallõ andis. Miis ütelf naaruga vasta, et olõ-i midägi. Sis lätsi uma

õigõ esä mano ja saimi umma võiuleepv edesi tetä.

Ku ma koton ülejäänü per- rele tuust kõnõli, naksiva kõik naarma.

Seo jutuga taha ma üteldä tuud, et inne kõnõlõma nak- kamist om tark iks kaia otsa kah toolõ inemisele, kellega kõnõlõma nakkat.

KARU HELENA
Parksepä keskkuul

Ristsõna latsilõ ja suurilõ

Midä ütles kass?

Vastus saada **üte nädäli joosul** meiliaadrõssi pääle info@umaleht.ee

vai postiga:
Uma Leht, Tartu 48,
65609 Võro.

Vastussõ mano panõ kirja uma nimi, vannus ja kimmähe ka postiaadrõs.

Vastajidõ vaihõl loositas vällä võrokeelitsit välläandit.

ÕHUKE VÕRO KEELI	LIITRI	HUMMOK JA ...	MICKEY MOUSE	PIIRITS EESTI KEELI	... KIIRGUS	JAH VINNE KEELI	SANDRA NEEME RAIVO MARI	AIME	TARÕ- LÄMMIS- TÄJÄ	TSIPA- KÕSÕ	FM
↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	KOTUS, KON HOITAS LILLE
	← TUNN SOHVA →							... JA HALV IISPÄIV			
			← PÄTT, HULIGAAN DETSI- LIITRI	HALAS EHK ...	REHI TÜÜ- PÄIV						↑ ÄLIS ROTT JA...
							← NOVEMBRI VÕRO KEELI ERAKOND VÕRO KEELI				← ÄMM JA ...
	← HÕPÕ KLUUR VINNE KEELI →						EESTI RAADIO INNA		←	NUUT LIITRI	
	↑ PINI LATSI K ÕIÕ			ROTTÕL JA ... IMEHTUS- SÕNA							SELDSI- MIIS
	← NELÄPÄIV MORO EESTI KEELI						PARK... RAUD... (ADRA)PII VÕRO KEELI	←			
		↑ OLÜMPIA- MÄNGU MORO- PÄÄLNE		↑ TÕSÕPÄIV RIIDI LAINE, ÄDU			KÜÜR				
VINNEMAA INTERNETI DOMEEN			PUHKUS SAADÕ ETV-n					Π 3,14			← MARTA VELLO URMAS
SUGU- LANÕ AMPRI				↑ PÜHÄ- PÄIV FOSFOR				↑ NÄDÄLI- VAIHUTUS ÄRNI		↓ KODO- ELLÄI VESÄSNIK	
						← OPMA EESTI KEELI					↑ NULL PROB- LEEM

Parm tsuskas

Nalapildiga tsuskas ütiskunda mõnõst hellembäst kotussõst Rõugõ Rebäse külä miis VARUSTINI ANDRES, tunnõt ka nimega PARM.

Tossu Tilda pajatus

Kompress haigõlõ latsõlõ

Minevä aastasaa 70. aastidõ lõpun ja 80. algusõn olf kolhoosõn põhjust pito pitä, selle et täüs sai 30 aastat kolhoosi- kõrda. Seo jutukõnõ kõnõlõs üte Võromaa kolhoosi juubõlist.

Kolhoos olf küländki pallo arõnu. Olf rahvast, maad ja varra, nigu laul ütelf. Ette- nättül pääväl olf rahvas klubin kuun. Kõgõpäält pääväkangõ- lasõ, uma rahvas. Sis suurõm- ba ülembä rajooni juhtkonnast. Hulga olf kutsutu ka naabri- kolhoosi inemiisi, lisas sõprus- kolhoosist Lätimaalt.

Muusikat tekk üts vanõmba põlvõ laulja ja nuu, kes kolhoosi tegemise aigu noorõ olliva, saiva ummist noorõpõlvõlaulõst mõn- no tunda ja ütten laulda. Inemiisi naaruf Kärnä Ärni. Pido olf äge ja laud loogan. Juvva ja süvvä jakku, millestki puudus es olõ.

TOSSU TILDA

Muda Mari pajatus

Hää elo vai?

Ma kuuli raadiost, et kalamehe ei piäki inämb vaklu konksi otsa topma. Tiiä-i kas õngõgi vaia lätt. Nüüd om ant vahtsõ- nõ kõrraldus, et kalamiihil om mere vai järve pääle kalalõ mi- nekis vaia äppi. Äpp om sääne vitin, miä käü nutitelehvoni sisse. Nutiktelehvon on jälki sääne vitin, miä ütles ette, midä piät tegemä. Nigu tuu tii juhutamisõ asi. Telehvon ütles, et piät siist

är käändmä, sõs saa õkvampa, a perüselt olõ-i sõidõtavat tiidki, õnnõ määnegi jalgrada.

Ku tuu äpiga saa kallo piüüdä, sõs või-olla saa kalamiihi elo viil kergembäs tetä ja kunst- mudso appi kutsu. Kunstmudso või jo tetä säändsit kallo nigu vaia ja niipallo, ku vaia om. Tä saa kõrraga jo praaditut ja suidsutõdut kalla kah tetä. Illos kaia, a kas kõtt kah täüs saa? Tunnus hää ja lihtsä elo.

MUDA MARI

Kuuluda!

Müvvä lämmi remondit 2-tarõlinõ keskküttega kortin ilosan paigan Elva jõe kaldõ pääl Tarto lähkүн. Madala kütmisekulu, aiamaa-võimalus. Tel 504 3054.

